

THIẾT KẾ MỘT SỐ BÀI TẬP ỨNG DỤNG PHƯƠNG PHÁP MONTESSORI DẠY HỌC TRẺ MẪU GIÁO TẠI CÁC NHÓM LỚP MẦM NON TƯ THỰC CỦA THÀNH PHỐ HÀ NỘI

Hoàng Thu Huyền
Trường Đại học Thủ đô Hà Nội

Tóm tắt: Phương pháp giáo dục Montessori là phương pháp với tiến trình giáo dục đặc biệt dựa vào việc học qua sự cảm nhận của các giác quan với đồ dùng dạy học. Thông qua việc trải nghiệm bằng các giác quan, trẻ tự học được những bài học theo mục đích của nhà giáo dục. Bài viết đưa ra một số bài tập ứng dụng phương pháp Montessori nhằm giáo dục phát triển thể chất, nhận thức - ngôn ngữ, tình cảm đạo đức - thẩm mỹ cho trẻ mẫu giáo tại các nhóm lớp mầm non tư thực của thành phố Hà Nội.

Từ khóa: Phương pháp giáo dục Montessori, giáo dục Montessori, Montessori, bài tập ứng dụng.

Nhận bài ngày 12.7.2019; gửi phản biện, chỉnh sửa và duyệt đăng ngày 10.8.2019
Liên hệ tác giả: Hoàng Thu Huyền, Email: hthuyen@hnmu.edu.vn

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Phương pháp Montessori là tên gọi của một phương pháp dạy học do một bác sĩ - nhà giáo dục học người Ý Maria Montessori (1870 - 1953) sáng lập. Đây là phương pháp với tiến trình giáo dục đặc biệt dựa vào việc học qua sự cảm nhận của các giác quan với đồ dùng dạy học. Nó được thiết kế một cách chuyên biệt trong môi trường thích hợp và tôn trọng những đặc tính riêng biệt của trẻ, cho phép trẻ phát triển tùy theo những khả năng riêng của mình. Do đó, việc tổ chức các lớp học theo mô hình Montessori phải đảm bảo sự tôn trọng tính riêng biệt của mỗi trẻ và phải bố trí phòng học và bài học phù hợp những nhu cầu và mục đích của mỗi em [2]. Hiện phương pháp Montessori đã được áp dụng thể nghiệm tại một số trường mầm non trên địa bàn Hà Nội cũng như một số địa phương khác, bước đầu ghi nhận kết quả khả quan.

2. NỘI DUNG

2.1. Khái quát về phương pháp giáo dục Montessori

• *Triết lý giáo dục của Montessori*

Triết lý giáo dục của Montessori coi trọng hai năng lực nội sinh cho sự phát triển của một đứa trẻ là quá trình nhận biết và khả năng nhận thức. Trẻ em có năng lực trí tuệ và khả

năng nhận thức riêng để học hỏi và tiếp thu kiến thức từ chính môi trường của trẻ, không giống như năng lực nhận thức của người lớn. Trong môi trường đó, trẻ em có thể sáng tạo và hoạt động theo ý tưởng của mình. Trẻ em cũng có đời sống tinh thần riêng, vừa có năng lực học tập vừa có tinh thần sẵn sàng học hỏi. Trẻ em có khả năng tiếp thu trực giác, tự nhận thức thông qua các hoạt động độc lập. Những gì trẻ tự thực hiện sẽ tác động đến việc hình thành nhân cách trẻ. Trẻ tự nhận thức được giá trị bản thân, chúng cảm thấy việc lao động không còn là gánh nặng của chúng nữa. Phương pháp Montessori nhằm hướng tới sự phát triển tổng thể tính cách của trẻ dựa trên ba lĩnh vực: sự vận động của cơ thể, kích thích giác quan và cách phát huy hoạt động trí tuệ. Sự phát triển hài hòa giữa thể chất và tinh thần giúp trẻ trở thành một con người toàn diện có tri thức và sức khỏe.

Tôn trọng sự tự do của trẻ là một trong những triết lý được Montessori chú trọng đến. Trẻ em được tự do lựa chọn công việc và được quyền quyết định tương lai của mình, Montessori giao quyền quyết định lại cho các em. Montessori cho rằng sự tự do như nhân tố quan trọng nhất để tạo cơ hội và hỗ trợ quá trình học tập của trẻ: “Tự do trong hoạt động nhận thức là cơ sở cho sự rèn luyện bên trong”, tuy nhiên sự tự do trong phương pháp Montessori là có giới hạn thông qua đồ dùng và quy tắc xã hội bởi các em chỉ được lựa chọn đồ dùng tương ứng với giai đoạn phát triển, chỉ sử dụng những đồ dùng trẻ mới được hướng dẫn, mỗi đồ dùng chỉ có một. “Chính sự tự do lựa chọn ấy đã làm bộc lộ những khả năng kì diệu của trẻ và những quy luật chi phối sự hình thành tâm lý của trẻ” [2, tr.3].

Như vậy, thông qua các nội dung trong triết lý giáo dục của Montessori nêu trên ta có thể thấy rằng phương pháp Montessori có nhiều ưu thế trong việc giáo dục và phát triển toàn diện trẻ.

• Nguyên tắc dạy học Montessori

Về nguyên tắc, phương pháp Montessori hướng tới việc đảm bảo mối quan hệ khăng khít giữa vận động và nhận thức của trẻ trong dạy học, trong đó vận động có thể thúc đẩy tư duy và học tập. Đảm bảo sự tự do của trẻ trong quá trình dạy học. Học tập cùng bạn bè và từ bạn bè. Học tập trong các bối cảnh thực tế với đầy đủ đồ dùng dạy học có ý nghĩa sâu sắc và phong phú hơn so với việc học tập trong các bối cảnh trừu tượng. Đảm bảo sự tương tác giữa giáo viên và trẻ sẽ thúc đẩy thành quả học tập của trẻ. Đảm bảo tính trật tự trong môi trường và nhận thức.

• Đồ dùng dạy học Montessori

Đồ dùng Montessori có những đặc trưng sau:

Đồ dùng học tập dễ lấy, dễ sử dụng bởi các đồ dùng được để ở trong các hộp mờ. Mỗi đồ dùng được sắp xếp ở một chỗ riêng.

Đồ dùng được sắp xếp theo một trình tự nhất định, đồ dùng được để ở trên khay, hộp hoặc rổ để có thể dễ dàng đem đến nơi học tập. Bên cạnh đó đồ dùng luôn sạch sẽ, nguyên vẹn, được thiết kế tốt và hoàn thiện nên trông rất hấp dẫn.

Mỗi đồ dùng được sử dụng theo cách cụ thể và được chia ra thành các bước, mỗi bước cần được thực hiện chậm rãi, bình tĩnh và đẹp mắt. Mỗi đồ dùng chỉ có một nhưng lại cho phép học sinh lặp lại hoạt động theo mong muốn của chúng. Sự lặp lại một cách tự phát thể hiện nhu cầu học tập bên trong của trẻ. Với những học sinh có những khuyết tật về thể trí hay nhìn kém, học sinh khiếm thị... thì các đồ dùng, dụng cụ học tập này sẽ được thay đổi phù hợp với khả năng của học sinh [4].

• *Môi trường dạy học của Montessori*

Môi trường dạy học Montessori được chuẩn bị tốt với môi trường học tập phong phú, có các góc học tập với đồ dùng được cấu trúc hóa và được bố trí nhiều không gian khác nhau: không gian cho việc làm nhóm đôi, cá nhân, hoạt động chung, thảo luận. Lớp học Montessori có cấu trúc với các góc học tập, khoảng không trên tường để trưng bày sản phẩm của học sinh hay báo tường, cho các góc đồ dùng văn phòng phẩm, góc đọc sách... Môi trường học tập được chuẩn bị dựa trên đặc điểm của các học sinh trong lớp theo các độ tuổi, khả năng và sở thích của các em sẽ khơi gợi tiềm năng trí tuệ giúp các em phát triển tốt nhất [1].

Từ các đặc điểm trên, có thể thấy phương pháp Montessori khá phù hợp và có nhiều ưu thế, có thể ứng dụng trong giáo dục mầm non và tiểu học trong bối cảnh đổi mới giáo dục hiện nay. Tuy vậy, một trong những đòi hỏi và cũng là điều kiện để dạy học theo phương pháp Montessori đạt hiệu quả tốt nhất chính là sự đầu tư cơ sở vật chất, đồ dùng phục vụ dạy học. Hiện tại, ngoại trừ một số trường tư thục, hệ thống giáo dục mầm non trên địa bàn Hà Nội và cả nước chưa thể áp dụng rộng rãi phương pháp này, không phải vì chưa nhận thấy tính phù hợp, hiệu quả của nó, mà vì chưa có kinh phí đầu tư thể nghiệm.

2.2. Thiết kế một số bài tập ứng dụng phương pháp Montessori vào dạy học cho trẻ mẫu giáo ở các lớp mầm non tư thục của thành phố Hà Nội

• *Nhóm bài phát triển thể chất*

Bài tập 1. Kẹp theo chấm tròn

Đồ dùng cần thiết: Hộp đựng các loại cặp quần áo có màu giống các chấm tròn càng tốt. Tấm bìa có dán hình các chấm tròn để trẻ kẹp theo đúng hình.

Cách thực hiện: Giáo viên đặt khay trước mặt mình và đặt hộp đựng cặp ở phía trái. Giáo viên dùng tay cặp kẹp quần áo theo đúng chấm và kiểm tra nó một cách kỹ lưỡng. Giáo viên hướng dẫn các em tự thực hành và hướng dẫn các em tháo tất cả các cặp đó vào trong hộp.

Lưu ý và điều chỉnh: Thay đổi số lượng các loại cặp, khi trẻ cặp thành thạo, yêu cầu chọn cặp đúng với màu chấm tròn.

Tự kiểm tra: Cặp đúng vào các cặp phù hợp với chấm tròn.

Bài tập 2: Xâu dây

Đồ dùng cần thiết: Hộp chứa các dây xâu khác nhau. Các tấm bìa có đục lỗ theo khoảng cách khác nhau.

Cách thực hiện: Giáo viên đặt tấm bìa ở trước mặt. Dùng tay trái cầm tấm bìa, tay phải bắt đầu xò dây theo lỗ. Tiếp tục xâu theo các lỗ kế tiếp cho đến khi hết các lỗ. Giáo viên hướng dẫn các em xâu và tháo dây đã xò xong, cất vào hộp.

Lưu ý và điều chỉnh: Thay đổi hình dạng tấm bìa, thay đổi khoảng cách giữa các lỗ, sử dụng các loại dây khác nhau.

Tự kiểm tra: Xâu đúng lỗ và hoàn thành hết nhiệm vụ

Bài tập 3: Xúc gạo

Đồ dùng cần thiết: Hộp đựng gạo, thìa, 2 bát, khay.

Cách thực hiện: Giáo viên đặt khay ở trước mặt, đổ gạo từ hộp ra bát ở phía tay trái. Giáo viên dùng thìa xúc gạo từ bát phía trái sang phía phải. Khi xúc hết xoay khay 180 độ tiếp tục xúc gạo lại.

Lưu ý và điều chỉnh: Có thể thay đổi nhiều vật liệu khác nhau

Tự kiểm tra: Gạo không vãi ra khay là được.

Bài tập 4: Mở khóa

Đồ dùng cần thiết: Khóa, chìa với kích thước khác nhau, khay và rổ đựng khóa riêng, rổ đựng chìa riêng

Cách thực hiện: Lần lượt xếp khóa từ to đến nhỏ dần trên khay. Để chìa đúng kích thước theo đúng phía dưới khóa. Dùng chìa tra vào khóa và mở dần từng khóa một. Giáo viên hướng dẫn trẻ khóa lại và để lại khóa theo trình tự và chìa để riêng rổ. Cho hai rổ vào khay và cất đồ dùng.

Lưu ý và điều chỉnh: Có thể thay đổi số lượng, kích thước chìa.

Tự kiểm tra: Mở đúng chìa đúng khóa là được.

• Nhóm bài phát triển nhận thức - ngôn ngữ*Bài tập 1: Phân biệt độ nhẵn mịn và thô ráp.*

Đồ dùng cần thiết: Giáo viên chuẩn bị cho trẻ cảm nhận bề mặt của các vật liệu khác nhau xem nó nhẵn, sần sùi hay khô ráp...

Cách thực hiện: Giáo viên cho trẻ sờ vào các bề mặt khác nhau. Đồng thời đặt câu hỏi để cho trẻ phân ánh bằng lời dấu hiệu bề mặt của từng chất liệu như: Tấm bìa này có bề mặt như thế nào? Nó nhẵn hay sần sùi? Vì sao con biết? Vậy còn bề mặt của tấm vải này thì sao?... Sau nhiều lần trải nghiệm, trẻ phải tìm ra các cặp giống nhau.

Lưu ý và điều chỉnh: Trong các mảng cảm giác trẻ được cảm nhận có chứa các yếu tố gây nhiễu hoặc có thể gây nhầm lẫn cho trẻ về chất liệu, màu sắc. Buộc trẻ phải tự mình điều chỉnh và phân biệt.

Tự kiểm tra: Khi trẻ chọn được cặp giống nhau sẽ lật mặt sau lên xem ký hiệu tương tự nhau thì đó là lựa chọn chính xác.

Bài tập 2: Phân biệt nhiệt độ

Đồ dùng cần thiết: Để giúp trẻ có khả năng nhận biết, cảm nhận nhiệt độ, ta sử dụng một bộ bát kim nhò chứa đầy nước ở những nhiệt độ khác nhau. Sau đó, chúng ta đo nhiệt độ nước ở những nhiệt độ khác nhau. Tiếp theo, chúng ta đo nhiệt độ nước ở những chiếc bát, có thể có hai chiếc bát có chứa nước có cùng nhiệt độ

Cách thực hiện: Những chiếc bát có vỏ bọc xung quanh. Sau đó chúng ta cho đưa trẻ cầm trực tiếp vào chiếc bát và cảm nhận nhiệt độ từ bên ngoài những chiếc bát đó. Hoặc có thể chúng ta để trẻ tự nhúng tay mình vào từng chậu nước âm ấm và sau đó lại tiếp tục nhúng tay vào chậu nước khác. Từ đó trẻ sẽ cảm nhận và phân biệt được sự khác nhau về độ ấm của hai chậu nước đó.

Tự kiểm tra: Kiểm tra phần đánh dấu của giáo viên xem có khớp nhau giữa các cặp không.

Bài tập 3: Rèn luyện vị giác

Đồ dùng cần thiết: Các cặp đĩa có những vị đắng, ngọt, mặn giống nhau. Đánh dấu mã hóa ở những cặp giống nhau có mã giống nhau.

Cách thực hiện: Dùng lưỡi để cảm nhận các vị khác nhau: đắng, chua, mặn, ngọt. Chúng ta để cho đưa trẻ xúc miệng bằng những cốc nước có những vị khác nhau, sau đó lại lấy đầy một cốc nước ấm và để trẻ xúc miệng thật cẩn thận để vị của cốc nước lần thứ trước không còn vương lại trong miệng trẻ. Bằng cách cho trẻ xúc miệng bằng những cốc nước có vị khác nhau và giữa những lần thử cho trẻ xúc miệng thật cẩn thận với nước ấm.

Tự kiểm tra: Kiểm tra phần đánh dấu của giáo viên xem có khớp với các cặp không.

Bài tập 4: Hộp cảm nhận âm thanh

Đồ dùng cần thiết: Năm cặp hộp phím đựng các đồ vật nhỏ khác nhau (Gạo, đậu, đá, nước...) và các hộp đều chấm màu dưới đáy để tự kiểm tra, năm nắp hộp màu xanh, năm nắp hộp màu đỏ, khay đựng.

Cách thực hiện: giáo viên đặt chiếc khay đựng các hộp cảm nhận về bên phải của góc học tập. Giáo viên lấy các hộp cảm nhận âm thanh ra ngoài xếp thành hai hàng, các hộp có nắp màu xanh xếp cùng một hàng, các hộp có nắp màu đỏ xếp cùng một hàng về phía khác. Sử dụng các ngón tay của bàn tay trái lấy một hộp từ bên trái và giơ lên phía tai trái lắng, lắng hộp nhẹ nhàng và lắng nghe âm thanh của nó một cách chăm chú. Tiếp theo, giáo viên đặt hộp xuống trước mặt. Giáo viên sử dụng các ngón tay dùng để viết của bàn tay

phải lấy một chiếc hộp khác từ hàng bên phải và cũng lắc như vậy. Giáo viên so sánh các âm thanh bằng cách lần lượt lắc hộp này đến hộp kia. Nếu âm thanh của hai hộp đó giống nhau, đặt chúng lên phía trên của chỗ thực hiện hoạt động. Còn nếu âm thanh của hai hộp không giống nhau, đặt hộp của hàng bên phải ra xa về phía bên phải của chỗ thực hiện hoạt động và lấy một hộp khác từ hàng bên phải. Giáo viên cũng lắng nghe theo cách như vậy. Giáo viên lặp lại chu trình này cho đến khi tìm được các cặp. Giáo viên lật đáy các cặp hộp lại để kiểm tra xem liệu giáo viên đã tìm đúng hay chưa. Nếu các cặp không đúng, giáo viên quay lại xếp chúng thành hai hàng - một hàng có nắp màu đỏ, một hàng có nắp màu xanh và lặp lại chu trình này cho đến khi tất cả các cặp đã được tìm.

Nội dung trọng tâm: Số lượng các hộp khác nhau, thiết lập trò chơi khoảng cách. Xếp các hộp theo thứ tự âm thanh từ nhỏ - lớn và ngược lại

Tự kiểm tra: Kiểm tra phần đánh dấu của giáo viên xem có khớp nhau giữa các cặp không.

• Nhóm bài phát triển tình cảm đạo đức - thẩm mỹ

Bài tập 1: Phân loại các đồ vật theo màu sắc

Đồ dùng cần thiết: Hộp chứa các vật thể giống nhau: Hạt ngọc trai, cúc áo, đá..., học sinh rất thích các vật giống như đá quý, những vật này trông đặc biệt và thú vị. Các vật này sẽ có 4 màu xanh da trời, đỏ, vàng, xanh lá cây. Khay đựng tất cả các đồ dùng này.

Cách thực hiện: Giáo viên đặt ngay trước mặt mình và đặt 4 miếng vải dạ hình vuông thành 1 hàng ở phía trước khay. Giáo viên dùng tay gắn 1 đồ vật từ hộp và kiểm tra nó một cách kỹ lưỡng. Giáo viên đặt đồ vật đó trên tấm vải hình vuông có màu sắc tương ứng, giáo viên hướng dẫn các em cho tất cả các đồ vật đã phân loại theo màu sắc tương ứng và hướng dẫn cho vào hộp.

Lưu ý và điều chỉnh: Sử dụng các đồ vật khác nhau. Thay đổi số lượng các đồ vật của mỗi màu. Thiết lập trò chơi bằng cách (Học sinh đi đọc phòng để tìm màu sắc tương ứng của đồ vật)

Tự kiểm tra: Màu sắc của các vật và màu sắc của những miếng vải hoặc những chiếc bát không phù hợp với nhau.

Bài tập 2: Bài tập phân biệt màu sắc

Đồ dùng cần thiết: Hộp chứa các cặp thanh màu giống nhau (Xanh da trời, đỏ, vàng, xanh lá cây), Khay đựng đồ dùng.

Cách thực hiện: Đầu tiên chọn ra 3 màu cơ bản: đỏ, xanh da trời, vàng. Mỗi thanh màu sẽ có một cặp gồm 2 thanh màu. Sau đó chúng ta để cả 6 thanh màu lên trước để trẻ xếp hai thanh màu có màu sắc tương ứng vào thành 1 cặp. Tiếp tục bài tập này có thể lên tới 8 màu gồm 16 thanh được đưa ra cùng lúc. Khi trẻ đã quen và thành thạo với màu xanh, chúng ta sẽ thay đổi để trẻ xếp những cặp màu sáng hơn. Và cuối cùng chúng ta để trẻ xếp các màu theo mức độ sáng dần.

Lưu ý và điều chỉnh: Với mức độ khó hơn, 8 thanh với 2 màu khác nhau: màu đỏ và màu vàng. Lúc này trẻ phải tìm cách tách 8 thanh màu thành từng nhóm có màu giống nhau. Để nâng cao mức độ, cho trẻ phân biệt những màu gần giống nhau hơn. Hỏi trẻ về những thanh có màu sắc giống như thanh màu mà trẻ đã nhìn. Việc thành công với bài tập này sẽ gây ấn tượng mạnh cho trẻ và chỉ có một số ít trẻ sai lầm. Với trẻ 5 tuổi, chúng thích thú so sánh những thanh màu và đánh giá chúng chọn đúng hay không?

3. KẾT LUẬN

Phương pháp Montessori là phương pháp phù hợp trong giáo dục phát triển thể chất, nhận thức - ngôn ngữ và tình cảm đạo đức - thẩm mỹ cho trẻ lứa tuổi mẫu giáo. Thay cho các từ ngữ, khái niệm trừu tượng, trẻ tiếp nhận các tri thức cần thiết bằng trực quan, do vậy có ấn tượng sâu và hào hứng, thích thú với việc học tập. Các bài tập này được áp dụng thể nghiệm tại một số lớp mầm non tư thục ở Hà Nội. Nhóm nghiên cứu hiện đang thiết kế, mở rộng thêm các dạng bài tập khác để có thể áp dụng rộng rãi trong tất cả các cơ sở giáo dục mầm non nói chung. Việc đánh giá, khẳng định hiệu quả của phương pháp này tất nhiên còn cần thời gian và các điều kiện như đã nói.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Tâm lý học Liên Xô*, (Phạm Minh Hạc dịch), Nxb Tiến bộ, M., 1978.
2. Montessori. M (2004), *Sổ tay giáo dục trẻ em*, - Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
3. Montessori. M (2008), *Dạy con trước tuổi lên 3*, - Nxb Lao động.
4. Đinh Hồng Thái (2015), *Giáo trình phát triển ngôn ngữ tuổi mầm non*, - Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.

DESIGNING TASKS APPLYING MONTESSORI METHOD TO TEACH KINDERGARTENERS IN HANOI PRIVATE PRESCHOOL CLASSES

Abstract: *Montessori education method includes special education process based on learning via feeling of senses to tools. By using their senses, children themselves achieve lessons as educators want. Since then, educators may design tasks applying Montessori method to teach kindergarteners in Hanoi private preschool classes in many fields such as: physical education, awareness and language, moral and aesthetic education*

Keywords: *Montessori education method, Montessori education, Montessori, tasks applying Montessori method.*